

kiemelni, amely lehetővé tette, hogy nagy vagyont gyűjtsön, amelynek tekintélyes részét azonban nem öncélokra, hanem egyháza támogatására fordította.

KELEMEN ISTVÁN | Adatok a cenki kastélykápolna és remeteség történetéhez

A gróf Széchényi család Kiscenken emelt házi kápolnájának története a mai kastély megépítését megelőző időkre nyúlik vissza. Széchényi Zsigmond halála után négy fia, Antal, Ignác, Zsigmond és László osztozkodott a család birtokain. A Széchényiek férfiágának birtokosztálya 1741. február 25-én, a család első Sopron vármegyei otthonában, a széplaki kastélyban történt meg. Ennek során Széchényi Antal grófnak (1714–1767) jutott többek között Nagy- és Kiscenk.¹ Antal még ebben az évben átköltözött feleségével, gróf Barkóczy Zsuzsannával Kiscenkre. Átmenetileg a majorház („nagyház”) szolgált lakóhelyül számukra. A helytörténetírásban vitatott, hogy a mai kastély helyén állt-e korábban valamilyen kúria.² Véleményünk szerint nem létezett ilyen kuriális épület. A birtokosztály előkészítése során összeírták a család sárvár-felsővidéki javait, részletezve a földesúri kompetenciába tartozó épületeket is. Míg Széplakon és Horpácson részletesen leírták az ottani kastélyt, Kiscenken semmilyen említés nem történt kúriáról, hanem csak a helység „fölső végén nap nyugatrul” álló majorházzal.³ Ugyanakkor zavart okoz, hogy már 1742 februárjától egyes okiratok keltezési helyükként a kiscenki kastélyt jelölik meg.⁴ Ez nem lehetett a mostani épület, hiszen az csak 1750 körül épült meg.⁵ Magyarázata az lehet, hogy a grófi familiának otthont adó épületet már akkor is kastélynak titulálták.

Új otthonában, a majorházban a grófi pár nemsokára kialakított saját használatára egy udvari kápolnát. Groll Adolf győri püspök (1733–1743) 1741.

¹ Bártfai Szabó László: A sárvár-felsővidéki gróf Széchényi család története. II. kötet 1733–1820. Budapest, 1913. 513–514. A birtokosztály vonatkozó része: 576–577.

² A park közepén álló kúria mellett érvelt pl. Kriszt György (Nagycenk. Budapest, 1982. 5.) és a község monográfusa, Keszei Dénes (Nagycenk múltja és jelene. [Sopron], 1983. 50., 182.). A család történetírója, Bártfai Szabó László ugyancsak a kastély kibővítéséről és lakhatóvá tételéről ír Széchényi Antal kapcsán; „az amúgy is csak ideiglenes tartózkodásra berendezett ház ugyanis szűk volt, olyan jobbmódú köznemesi család kúriájához hasonlított” (im. 163.). Ő tehát a kúria szót a majorház jellemzésére használta. Széchényi Viktor ugyanakkor családtörténeti munkájában nem ír a mai kastély helyén álló épületről. Szerinte Antal kezdetben „valami gazdatiszti lakban tanyáztatott Kiscenken”, majd új kastélyt építtetett. (Töredékek a sárvár-felsővidéki gróf Széchényi nemzetség történetéből. Székesfehérvár, 1933. 158.).

³ Magyar Országos Levéltár (MOL), P 623. Széchényi család iratai. X. kötet. Gazdasági iratok. 381. (k). Conscriptio Bonorum, seu Dominij Sárvári Feölseö-Vidékiensis de A[nn]o 1741. 92.

⁴ MOL, P 623. X. kötet. 383. cs. Protocolum Venditionium, Cambialium, Pignoratarium in Dominio C[omitis] Antonii Széchényi ab Anno 1742. – usque Annum 1780 interventarum. Folio 10.

⁵ A középrizalit domborművének jobb alsó sarkában az építés idejét jelző évszám (MDCCL) világosan kivehető. Mivel azonban az írástábla jobb oldala csonkának tűnik, nem tudhatjuk, hogy az 50-es számot jelentő „L” után állt-e korábban további római szám. Úgy tűnik, mintha szerepelne még egy megcsonkult „V”.

október 19-én engedélyezte szentmise bemutatását ebben a nemrégiben kialakított házi kápolnában (*in Capella sua Domestica David Czenkiensi*).⁶ A háziaknak és vendégeiknek egyaránt misézhetett itt világi pap vagy szerzetes, kivéve karácsonykor, újév napján, vízkeresztkor, húsvétkor, pünkösdkor, Nagyboldogasszony ünnepén, úrnapi és a templom búcsúján, mert ilyenkor a plébániatemplomban kellett részt venniük szentmisén. Az engedélyt – szinte szó szerinti szövegezéssel – 1743. augusztus 2-án Stehenics János székesegyházi kanonok, püspöki helynök újra kiadta.⁷ Az 1748. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint Antal gróf kiscenki házi kápolnáját a Sérelem nélkül való Anyáról (Szeplőtelen Szűz, *Mater Immaculata*) nevezték el. A szükséges felszerelésekkel megfelelően el volt látva.⁸

A mai kastélyegyüttes főépülete (a keleti gazdasági szárnyal, valamint a főépülettől nyugatra álló vörös kastéllyal és a későbbi Széchenyi István-szárny magjával együtt) az 1750-es években készült el. A barokk főépület keleti végében kapott helyet a kétszintes kastélykápolna, mely végső, 1945-ig fennálló formáját 1799–1800 között nyerte el, amikor gróf Széchenyi Ferenc a soproni Ringer József építésszel klasszicizáló későbarokk stílusban átalakította és kibővítette kastélyát.⁹

A kastélykápolna a Szent Kereszt titulust kapta. Jelentőségét nagyban növelte, hogy VI. Pius pápa (1775–1799) búcsút engedélyezett számára.¹⁰ A búcsúról két pápai bréve rendelkezett. Mindkettő 1775. július 12-én kelt Rómában. Az egyik, *Universis Christifidelibus* kezdetű okirat szerint búcsút nyert az, aki a Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepén, szeptember 14-én (*die festo Exaltationis S[anc]tae Crucis*) szentmisén vett részt a kápolnában.¹¹ A másik okiratot a Széchenyi-archívum családi rendezése során tévesen a nagycenki mauzóleum (családi sírbolt) iratai közé sorolták. Ez, az *Ad futuram rei memoriam* kezdetű bréve szerint az az elhunyt személy, akinek a lelkéért a temetésétől számított 8 napon belül minden nap a kastélykápolna oltáránál világi vagy szerzetes pap misét celebrált, bűnbocsánatot nyert és megszabadult purgatóriumi büntetéseitől.¹² A

⁶ Egyházmegyei Levéltár, Győr (GyEL). A győri püspökség levéltára (PL). Acta Parochialia (Parochialia). VII. doboz. Dávidcenk.

⁷ GyEL, PL Parochialia. VII. doboz. Dávidcenk.

⁸ GyEL, PL Canonicae Visitationes (Can. Vis.). vol. 43. (Locsmándi alsó kerület, 1748.) 17. „Capellam in filiali memorata Kiss Czenk domesticam Matri Immaculatae dicatam, habet Ill[ustriss]mus D[omi]nus Comes Antonius Szécseni apparamentis sufficientibus est dotata.”

⁹ Bártfai Szabó László: A sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi család története. II. kötet 1733–1820. Budapest, 1913. 465–466.

¹⁰ Ezúton köszönöm meg Nemes Gábor levéltárosnak (GyEL) a brevék értelmezésében nyújtott szíves szakértői segítségét.

¹¹ MOL, P 623. VII. kötet. Családi iratok, családtagok iratai. 26. Egyéb családi alapítványok és iratok. 299. cs. 1. szám. Folio 3.

¹² MOL, P 623. I. kötet. Nevezetesebb családi iratok. 101. cs. 16. szám. Acta sacellum et cryptam exc[ellentissimae] familiae C[omit]is Széchenyi in Nagy Cenk concernentia. Folio 115.

privilegumokat a győri egyházmegye részéről 1776. február 26-án hirdették ki a híveknek Szentmiklóson.

Az 1780. évi egyházlátogatás jegyzőkönyve pompás, nagy értékű, gazdagon felszerelt kastélykápolnáról számolt be. A szakrális hely kizárólag a grófi familia igényeit elégítette ki, az egyszerű nép nem látogathatta, mert az uradalom szigorúan megtiltotta az oda való belépést. A kápolnában az udvari káplán két szentséget szolgáltatott ki, a bűnbocsánat szentségét és az Oltáriszentséget. Vasárnap és ünnepnapokon mutattak be szentmisét, felolvasták az evangéliumot, de utána nem tartottak szentbeszédet.¹³ A Széchenyi István kegyurasága alatt végzett *canonica visitatio*k jegyzőkönyvében (1829, 1832) csak szűkszavú, többletinformációt nem hordozó feljegyzéseket találunk a kápolnáról.¹⁴

A kastélykápolna első ismert leltára 1783-ban kelt latin nyelven, abban az évben, amikor Széchenyi Ferenc Horpácsról Kiscenkre költözött.¹⁵ A leltári tételek közül csak néhányat emelnénk ki: az aranyozott, ezüstdől készített monstranciát, cibóriumot és kelyhet, az ezüst pacifikálét, a Szent Kereszt egyik darabját magába foglaló ezüstkeresztet (ereklyetartót), az ezüstözött füstölőt és tömjéntartót, végül pedig az oltár előtt függő ezüstlámpást (örökmécses). A következő, német nyelvű inventárium keltezetlen, valamikor 1790 körül állíthatták össze.¹⁶ Ekkortájt készült az a szintén németül írt kastélyleltár, amely ugyan mellőzte a kápolna leírását – talán éppen az előző inventárium megléte miatt – de megemlítette az emeleti részen kialakított oratóriumot.¹⁷ A részletében közlésre kerülő, magyar nyelven összeállított inventárium 1792. október 1-jén készült a cenki kastély egészére kiterjedő hatállyal.¹⁸ Közel egy év múlva a kastélyleltárt újra felvették, ezúttal német nyelven, az előzővel szinte azonos tartalommal.¹⁹ Itt jegyezzük meg, hogy az ismertetett valamennyi inventárium feldolgozása már folyamatban van.²⁰

¹³ GyEL, PL Can. Vis. vol. 50. (Locsmándi alsó kerület, 1780.) 289., 297.

¹⁴ GyEL, PL Can. Vis. vol. 73. (Széplaki esperesi kerület, 1829.) 171.; vol. 38/8. (Széplaki esperesi kerület, Nagycenk, 1832.) 6.

¹⁵ MOL, P623. II. kötet, 4. sz. Possessio Kis Cenk. 117 C Acta urbarialia, oeconomica et colonos concernentia. Conscriptio Paramentorum aliarumque appertinentiarum Capellae Kis Czenkiensis. A külzetten: Inventarium Capellae Aulico publicae Kis Czenkiensis; Conscriptum per Patrem Azariam Die 2da Januarij Anno 1783. Folio 27., 29.

¹⁶ Uo. Inventarium deren, in der Klein Zinkendorfer Capeln befünd[iche] Geräthschaften. A külzetten: Inventarium Sacelli Kis Czenkiens[is]. Folio 28.

¹⁷ Uo. Inventarium deren befindlichen Mobillien so sich in der Herrschaftl[ichen] Casteln zu Klein Zinkendorf befinden. Folio 8.

¹⁸ Uo. Folio 246–267. A kápolnára vonatkozó rész: folio 247, az oratóriumra: folio 255.

¹⁹ Uo. Anno 1793. den 7ten Octobr[is] sind in der Klein-Zinckendorffer Kastellen die Herrschaftlichen Mobilien beschriebten, und von selben folgendes Inventarium errichtet worden. A külzetten: Zinckendorffer Conscription, in sich begriffend die an Herrn Kamerdiener Jacob Ertl, Herrn Horpácsner Schaffer Michael Galavich und Herrn Zinckendorffer Kastner Cáspar Vlaskóczi resignierte Herrschaftliche Meubel und Gerathschaften. Öszveírása a kiss-czenki kastélyban találtott minden nemű ingóságoknak 1793^{dik} esztendőben. Folio 214–244. A kápolnára vonatkozó rész: folio 215–216, az oratóriumra: folio 221.

²⁰ A források közzététele, idézése az átíró közlés alapján történt. A központosítását, a kis- és nagybetűket a mai helyesírási szabályoknak megfelelően alkalmaztuk. Betűhíven közzöltük a család- és földrajzi neveket. A

Anno 1792. die 1ma Octobr[is] czenki kastélban conscribált mobiliáknak inventariuma.

	darab
<u>Az kápolnában.</u>	
Maghas oltár	1.
A tabernaculum-alatt kép	1.
Ezüst lámpás	1.
Meg-aranyozott ezüst szentség tokjával	1.
Meg-aranyozott ezüst ciborium /monstrancz/ ²¹	1.
Meg-aranyozott fa dgyértya tartó	6. ²²
Czin tányér 2 ampulával /egyik el törött/	1.
Csengető /egyik falba van/	3.
Fa schamerl	1.
Kereszt particula az oltáron /erekle/	1. ²³
Meg-aranyozott rámás irtt kép /Canon tábla/	3.
Kék vászon oltár terítő	1.
Oltár vánkos	2.
Rosz avétt Abstauber	3.
Orgona	1.
Hátos szék az orgonánál	1.
Réz-szentelt víz-tartó /borostyával/	2.
Lánczos oltár füstölő	1.
Tömjén tartó /Weyrauchfaß/	1.
Meg-aranyozott ezüst kehl	1.
Lámpás, vörös nyéllal együtt	6.
Ostyanak valo bágyog pixis	1.
Olajnak valo bágyog pixis	1.
Crucifixus	1. ²⁴
Statua kép a segestyébe	3. ²⁵
Romlott bágyog kis lámpás	1.
Fekete rámás kép /1 kitsin/	4.
Fa-láda canapeé	1.

magánhangzók hosszúságának vagy rövidségének jelölése során a kéziratnak megfelelően jártunk el, de annak következetlenségeit (lefelejtett, rossz helyre rakott ékezetek, tollhibák) kijavítottuk. Így szükség esetén az „a”-t „á”-ra, az „e”-t „é”-re, az „o”-t „ö”/”ó”-re és az „u”-t „ü”/”ű”-re írtuk át. Mivel az ü/ű és az ö/ó esetében a hosszúság jelölése nem volt egyértelmű, az átírás mai szabályok szerint történt. Ezúton fejezem ki köszönetemet Krisch András főlevéltárosnak (Soproni Levéltár) a német szöveg összeolvasásában nyújtott segítségével.

²¹ A zárójelben szereplő „monstrancia” tévesen kerülhetett ide, hisz az előző sorba tartozik.

²² Az 1793. évi leltár szerint ezek az oltáron álltak. 1783-ban még 8 darab gyertyatartót említettek.

²³ Az 1793. évi leltár szerint aranyozott (Kreutz Partickl vergoldet, auf dem Altar).

²⁴ Az 1793. évi leltár szerint fából készült.

²⁵ Az 1793. évi leltár szerint kőből voltak.

Misse-mando könyv	4.
Szent olajnak ezüst pixis	1.
Imádkozó fa schamerl	3.
Magyar és németh evangelium könyv	2.
Rituale könyv	2.
Nagy Aufsatz olmariom	1.
Dgyértya oltó	1.
Olom lávor	1.
Föl támadó X[=Krisz]tus statua képe fábul	1.
Rosz partvisch NB. <i>esztendöt által el-romlott</i> ²⁶	1.
Fa-fáklya rövid darabb viasz dgyértyákal	6.
Meg aranyozott dgyértya tartó	2.
Nap-ora	1. ²⁷
Vörös bárson baldachin arany tzafrongra	
5 darabbul álló / der Him[m]el/	1.
Ahoz fa-rám	1.
Ahoz meg aranyozott fa-nyél	4.
Egész ornát ruha, melly áll egy misse-mandó ruhából,	
2 lent ruhából és egy vesperás kepenyegbül,	
arany poszomántra 7 czafranggal	1.
Misse mandó ruha	4. ²⁸
Humerale	10. ²⁹
Alba	6. ³⁰
Aranyal vörös selyem eöff	1.
Fehér czirnából eöff	2.
Purificatoria	16.
Oltára való abrosz	5.
Corporale az kehre	6. ³¹
Rochetum	2.
Superpelliceum	1.
Handtüchel	3.
Velum arany tzafrangra	1.
Quadrát	3.
Kék ministráló ruha	4.
Fehér Chor-Röckl	4.
Roth Tücherne Mantl	4.
Corporale az oltár keöre	6.

²⁶ A döntbetűs részt utólag írta ugyanaz a kéz.

²⁷ Az 1793. évi leltár szerint kőből készült (Steinerne Sonnen Uhr), 1783-ban és 1790 körül a sekrestye ablakában tartották.

²⁸ Később rávezetve: „1 köröshegyi templomnak adatott”. A Somogy vármegyei Kőröshegyről van szó, mely a Széchényiek marcali uradalmához tartozott.

²⁹ Később rávezetve: „1 köröshegyi templomnak adatott”.

³⁰ Később rávezetve: „1 köröshegyi templomnak adatott”.

³¹ Később rávezetve: „1 köröshegyi templomnak adatott”.

Gyontató szék	1.
Templomba való szék	12.
Alabasztrum statua	1.
Lauretana harang az udvaron	1. ³²
[...]	

Az oratoriumba.

Sárgha nád szék	6.
Térdepülő hoszu fa schámerli meczett bársonra	1.
Szentelt viz tartó cserép aranyozott rámára	1.
Benne valo ezüst pohár	1.
Pökő láda	2.
Könyv-tartó 1 nagy, 1 kitsin puha fa stellage	2.
Téli ablak	1.
Schalu gätter	1.

Gyontató rekesztben.

Gyontató szék	1.
Magdolna képe	1.
Türdepülő schamerli kemény fábul	1.
Schalu gätter	1.
[...]	

A kastély padlásán.³³

Nagy ütő romlott ora	1.
Ahoz való szalamia /metallene/ harang	2.
Meszé szolló bágyog töltsér /Sprachrohr/	1.
Christus koporsója hozzá valo statuákkal 2 Verschlagba	1.
Csörgető /Ratschen/ fábul	1.

³² Az 1793. évi leltár szerint a sekrestye ablakában volt (Laurter Glocken bey Sakristey Fenster). Azonos lehetett azzal a haranggal, mely 1944-ben a kastély udvari falán, az eresz alatt függött. Nem volt rajta évszám, Szűz Mária képe díszítette. Méretei: magassága 31 cm, átmérője 22 cm. Súly: 11 kg. A nagyecenki plébánia 346/1944. sz. irata. Nagyecenk, 1944. augusztus 19.

³³ Az 1783. évi latin és az 1790 körüli német inventáriumból tudjuk azt, hogy a kastély padlásán tárolt szentsír (*sepulchrum Christi, Grab Christi*) a kápolnához tartozott. Csörgetőnek a nagyhéten fontos szerepet játszó kereplőt nevezték. Az 1793. évi leltár szerint az óra negyedeket és egészeket ütött. Az említett két harang az óraszerkezethez tartozott, mellette voltak felszerelve. A kisebbiket 1766-ban öntötték, egyik oldalát kereszt, másik oldalát angyal képe díszítette. Méretei: magassága 34 cm, átmérője 39 cm. Súly: 44 kg. A másik, mely jelenleg a nagyecenki templom tornyában lóg, 1762-ben (nem pedig 1767-ben) készült, egyik oldalán kereszt, a másik oldalán egy szentnek a képével. Méretei: magassága 44 cm, átmérője 47 cm. Súly: 81 kg. A nagyecenki plébánia 346/1944. sz. irata. Nagyecenk, 1944. augusztus 19. A harang felirata: IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM / GOSS ANDREAS KLEIN IN WIENN ANNO 1762. Itt köszönöm meg Nagyecenki Sándor templomatyának, hogy lehetővé tette a harang meglektetését.

[...]

Hogy ezen inventariumban meg írtt kastélybéli mobiliák eképpen találtak légyen p[rae]sentibus bizonyítottom. Kiss Czenk die 1^a Octobris Anno [1]792. Kovács Pál mp.

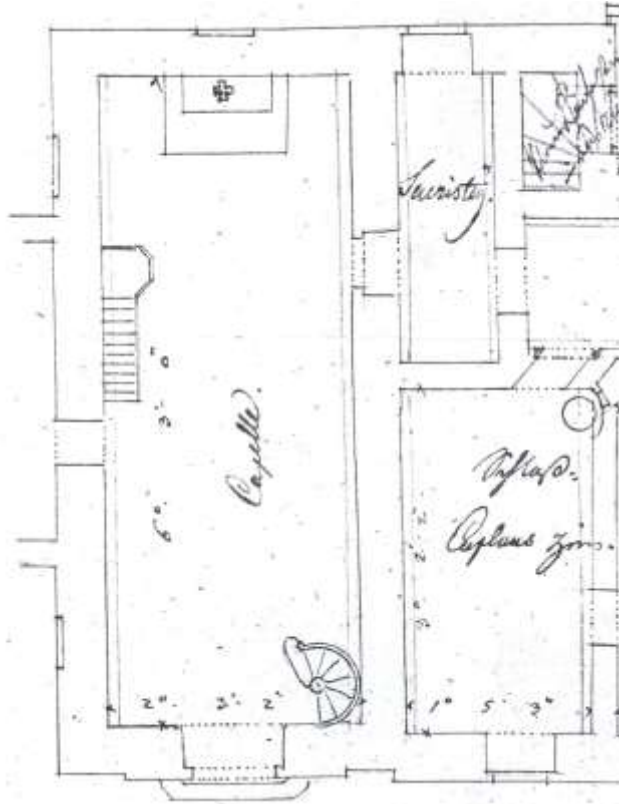
A külzeten: Öszveírása a czenki kastélbéli mobiliáknak. Költ Czenken 1^{so} Octobr[is] 1792. évben.

A cenki plébánia halotti anyakönyvi bejegyzései szerint a Széchényi családnak 39 éven át (1743-tól) volt folyamatosan udvari káplánja (*capellanus aulicus*) Tóth Ince ferencrendi szerzetes, aki 74 éves korában, 1782. január 29-én hunyt el a kastélyban. Testét már az új nagycenki temetőben temették el, az ottani Fájdalmas Szűz szobra elé.³⁴

Sajnálatos módon a kápolna 19. századi történetére vonatkozó források hiányoznak a Széchényi család Magyar Országos Levéltárban őrzött nemzeti levéltárából. Pótolhatatlan veszteséget okoz, hogy a cenki kastély berendezése a könyvtárral és a levéltárral együtt 1945–1946-ban szinte teljesen elpusztult. Az egykori archívumból csak töredékeket őriz a Soproni Levéltár és a Soproni Múzeum, melyeket még a kastély romjai közül sikerült kimenteni. Még a rendkívül hiányos anyagban is akad figyelemre méltó dokumentum. Ilyen a kastély földszinti alaprajza, melyet 1836. február 20-án készített Ferdinand Hild soproni építész a főépületről, gróf Széchényi István megrendelésére.³⁵ A gróf a kastély szárazzá tétele érdekében szellőzőpincét kívánt kialakítani a főépület (a „középső kastély”) alatt. A fordított tájolású alaprajzon jól látható, hogy a kápolna (*Capelle*) bejárata az északi oldalon nyílt, vele szemben állt az oltár, balra a szószek. A bejárat mellett csigalépcső vezetett fel a kis karzatra. A kápolnától jobbra helyezkedett el a sekrestye (*Sacristej*), attól északra a káplán szobája (*Schloß-Caplans Zim[mer]*) (1. kép). Az oratórium az emeleten, a sekrestye fölött lehetett.

³⁴ Szántó Antal: A nagycenki plébánia története. Nagycenki füzetek 1. Nagycenk, 2008. 18. GyEL PL Plébániai és espereskerületi levéltárak. Nagycenki plébánia iratai. Vegyes anyakönyv III. Halottak 1744–1788.

³⁵ Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (GyMSMSL), XII. 17. A Széchényi család nagycenki levéltárának iratai. 7. doboz. Előzetes költségvetések. Uiberschlag. Uiber die herzustellende Arbeite an dem Mittlern Schloß-Gebäude, hinsichtlich der Trackenheit nehlich das untere Geschoß hohlmachen, und mit Dippelböden zubelegen, nach der beigefüg[en] Skizze.

1. kép. A kastélykápolna, a sekrestye és a káplánszoba, 1836. Részlet a főépület alaprajzáról (Soproni Levéltár)

Csatkai Endre művészettörténész az 1930-as években tekintette meg a kápolnát. Sopron környékének műemlékeit tárgyaló munkájában mégis alig tett említést róla. Saját szerzői példányának végére illesztett kéziratos kiegészítései³⁶ és a nagycenki Széchenyi-emlékekkel foglalkozó írása³⁷ azonban újabb adalékokat szolgáltatnak. A keskeny, magas, téglalap alakú kápolna berendezése a rokokó stílust követte. Oltárát Csatkai a dénesfai Cziráky-kastély kápolnájának oltárához hasonlította. A menza felett a Fájdalmas Szűz képe helyezkedett el. A

³⁶ Csatkai Endre: Sopron környékének műemlékei. Sopron, 1932. Szerzői példány. Soproni Múzeum Könyvtára. 11525 Cs.2255.

³⁷ Csatkai Endre: Széchenyi-emlékek Nagycenken. In: Soproni Szemle 316–327. A kápolnáról: 317–318.

nagyméretű, feszületet ábrázoló oltárképet jó munkának tartotta, míg a szószéket gyengébb kivitelűnek. Kiemelte az oltár előtt függő, rokokó stílusú ezüst örökmécsest, mely 1762-ben készült Bécsben (mesterjegye: I I K). A kápolnát szép padok díszítették, a liturgia ünnepélyességét kis rokokó orgona emelte. Az oratórium mögötti vezeklő fülkében Bűnbánó Magdolna képe függött, mely a 17. században készült olasz földön. Az 1956-ban megjelent műemléki topográfiájában Csatkai már csak mint egykor létező kápolnáról írhatott. Az 1945-ös események során erősen sérült és időközben a plébániatemplom sekrestyéjében elhelyezett oltárképet 1760 körülire datálta.³⁸

Ugyancsak szemtanúként állította össze 1940-ben Szántó Antal nagycenki esperes plébános (1935–1965) a plébánia leltárának részeként a kastélykápolna fontosabb ingóságainak jegyzékét. Ezek: oltár tabernákulummal, oltárkép (Krisztus a kereszten; Szántó szerint állítólag Van Dyck műve), szószék, orgona, ezüst örökmécsest (1762), padok. Látta a 18. századi inventáriumokban szereplő barokk misekelyhet, áldoztató kelyhet és szentségmutatót (monstrancia). Mindháromról megjegyezte, hogy olyan stílusban készültek, mint a nagycenki templom monstranciája. A sekrestyében „szépmívű” szekrény állt, régi liturgikus könyvekkel. Külön érdekességre tarthat számot az egyik bútordarab: „Imazsámoly abból a karszékéből, melyben Gróf Széchenyi István meghalt.” Ez lett tehát sorsa a „*Sorgenstuhl*”-nak, melyben a gróf gyakran elmélkedett, sok éjszakát átvirrasztott és amelyben élete utolsó pillanatát töltötte.³⁹ A család több évtizeden át őrizte ereklyeként Széchenyi halálának néma tanúját.

Szántó Antal 1951. április 1-jei keltezéssel aktualizálta az 1940. évi plébánialeltárt. Feljegyezte, hogy a kastélykápolna a nagycenki csata (1945. március 30.) után a kastéllyal együtt elpusztult. Berendezésének töredékeit még 1945-ben átszállították a templomba, az oltár és a szószék a templom padlására került. A barokk gyertyatartók jó állapotban vészték át a megpróbáltatásokat. Két kisebb kánontábla a templom evangéliumi (azaz: bal) oldali mellékoltárán kapott helyet. Az oltárképet a sekrestyében helyezték el. Ide került az ezüst örökmécsest egy darabja és a liturgikus könyvek egy része is. Az orgona és az imazsámoly elpusztult. Egy padot a temetőkápolnába vittek át az oltár elé, a többi a visszavonuló szovjet csapatok 1945 nyarán elégették. A barokk kelyheket és monstranciát a Széchenyi család Pestre szállíttatta.⁴⁰ Az 1960-ban összeállított plébánialeltár szerint a hat barokk gyertyatartó, az ereklyetartó ereklyével, az oltárköz szintén ereklyével, valamint egy vörös és egy fehér miseruha ugyancsak a sekrestyében nyert elhelyezést.⁴¹ Az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ jóvoltából szakszerű leírás készült a 18. század második feléből való ereklyetartóról: „Aranyozott réz. Ovális talp, tagolt peremmel, magas boltozatán

³⁸ Csatkai Endre – Dercsényi Dezső: Sopron és környéke műemlékei. Sopron, 1956². 564.

³⁹ GyEL, PL Templom- és plébánialeltárak. A nagycenki plébánia leltára, 1940.

⁴⁰ A nagycenki plébánia iratai.

⁴¹ GyEL, PL Templom- és plébánialeltárak. A nagycenki plébánia leltára, 1960. 8.

trébelt kagylós, oszloptagos, volutás díszítés. Öntött, kagylós vázanódusz, ovális sugárkoszorús hátlapja előtt trébelt kagylódíszes, levélfüzéres lemez, fölül üveg alatt kereszteteklye, alatta kerek kivágásban pecsét. Fölötte külön applikált drapériás, kagylódíszes baldachin, három fehér kövel.” Talpzaró lemezére tussal feljegyezték, hogy a kastélykápolna oltáráról mentették meg az angolszász repülőgépek légbombázásakor 1944. december 6-án.⁴²

1971–1973 között az Országos Műemléki Felügyelőség múzeum céljára helyreállította a végső pusztulásnak indult kastély főépületét. A falkutatást és az egyes építési periódusok meghatározását Gerőné Krámer Márta, Dávid Ferenc művészettörténész és Mendele Ferenc építész közösen végezte. A kápolna falán előkerült a szószék lenyomata, az átmeszelések alatt 1860 körüli festést találták.⁴³ A teljesen elpusztult kápolnateret nem lehetett hitelesen helyreállítani.⁴⁴ Egységes, kétszintes légtérét kettéosztották, bejárati ajtaja helyére ablak került. Az egykori sekrestye napjainkban raktárként funkcionál, a káplánszoba kiállítótérként hasznosul, a kápolna földszinti részében többek között műhely és konyha működik. Az emeleti részben közösségi teret alakítottak ki.

Napjainkban az egykori kápolna felszerelése közül a Soproni Múzeum Iparművészeti Gyűjteményében található a már említett hat aranyozott fa gyertyatartó, a tabernákulum-szekrény konzollal, egy füstölő és egy aranyozott fadaragvány. Négy gyertyatartó homlokoldalát rocaille-os faragás díszíti, hajlított szárakon kagyló- és növénydíszek futnak fel. Csöpögtető tányéruk csipkézett.⁴⁵ Kettőnek egyenes a szára, három volutás lábuk van, gerincükön levéldísz fut végig. A lábak közötti mezőt kagylók díszítik. Felemelkedő száruk nódusz-szerű leveles részben folytatódik, ebből nő ki a kehelyszerű felsőrész.⁴⁶ A fehér színű tabernákulum-szekrényt gipszből öntötték, belsejét bordó bársonnyal vonták be. Két oldalán rocaille-os faragásból két-két gyertyatartó nyúlik ki, egymáshoz képest némileg eltolva; közülük az alsó kisebb, a felső nagyobb ívben hajlított. A gyertyatartók szárait nagyon kecses leveles és virágos faragvány díszíti.⁴⁷ A tabernákulum-szekrény faragott, aranyozott tartókonzolját két kiálló borda három részre tagolja, melyeket gyöngysor díszít. A mezőket levél- és kagylódíszrel látták el. A konzol alulso, függő tagozatát kagylószerű levélcsoom alkotja.⁴⁸ A füstölő rézből készült. Egyenes talpából kehelyforma indul ki, melynek alsó részén körbefutó levelek, majd kagylóval keretelt, domborított

⁴² Méretei: magassága 24,5 cm, szélessége 11,8 cm, talpátmérője 10,5 x 9,4 cm. A nagyeceni plébánia iratai.

⁴³ Gerőné Krámer Márta: Adatok a nagyeceni volt Széchenyi kastély építéstörténetéhez. In: Építés-Építészet-Tudomány. Az MTA Műszaki Tudományok Osztályának Közleményei. V. kötet. 3-4. szám. Budapest, 1973. 485–486.

⁴⁴ Kriszt György: A nagyeceni Széchenyi-kastély helyreállítása. In: Magyar Műemlékvédelem 1973–1974. 276–277.

⁴⁵ Magasság: 67 cm. Leltári szám: SOM-IP.73.20.1-4.

⁴⁶ Magasság: 78,5 cm. Leltári szám: SOM-IP.73.21.1-2.

⁴⁷ Magasság: 66 cm, szélesség: 37 cm, legnagyobb szélesség: 75 cm. Leltári szám: SOM-IP.73.22.1.

⁴⁸ Magasság: 50 cm, mélység: 32 cm, szélesség: 50 cm. Leltári szám: SOM-IP.73.22.2.

mezők láthatóak. Három oldalán egy-egy kerubfej tartja a füstölő láncait. Felsőrésze sima karimájú, majd mély horonyból kiemelkedő, kagylókkal keretelt, domborított rész következik, amit a horonyban lévő nyílássor és a lezárás követ.⁴⁹ Az aranyozott fafaragvány – mely egy dúsan faragott, erőteljesen mélyített levécsoport – párkány vagy az oltárszegély maradványa lehetett.⁵⁰

Az oltár és a szószék ma is a nagycenki templom padlásán várja, hogy méltó helyre kerüljön. A menza előlapját színes Széchényi- és Barkóczy-címer díszíti, utalva Antal grófra és nejére, az oltár állíttatóira.⁵¹ A megsérült későbarokk oltárképet restaurálták, majd 1990-ben a templom jobb oldali kereszthajójának falára került.⁵²

A remetekápolna

A családi hagyomány szerint a kastély körüli barokk franciakerthez szervesen kapcsolódó kettős hársfasort Barkóczy Zsuzsanna grófnő telepíttette az 1750-es évek közepén.⁵³ Az allé végén, az úgynevezett Kiserdőben a korabeli főúri ízlésvilágnak megfelelően remetelakot, majd ahhoz később remetekápolnát építtetett. A remeteséget (*eremitorium*) és a remetét (*eremita*) a köztudat manapság is a „cenki” jelzővel illeti. Valójában az eremitázs már hidegségi területen feküdt, ahogyan azt az 1780. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv helyesen meg is jegyzi.⁵⁴

A Széchényi család levéltárnoka, Paur Iván 1883-ban írta meg történeti munkáját a kiscenki remetéről.⁵⁵ Közölt egy, a Széchényiek nemzetségi levéltárában őrzött, a remete élelmezését biztosító, német nyelvű okiratot. Ha alaposan megvizsgáljuk, kiderül, hogy ez két különböző irat kompilációja. Napjainkban mindkét dokumentum a Magyar Országos Levéltárban található, a Széchényi család iratai között. Közülük az első 1764. június 1-jén kelt, rajta „Susanna Gräfin Szécsény” saját kezű aláírása szerepel. Ez kizárólag a Barkóczy Zsuzsanna által alapított kiscenki ispotályban (*Spital*) élő öt szegény ellátásáról szól.⁵⁶ Ennek az iratnak a megerősítő záradékát, keltezését és aláírását csatolta hozzá Paur az általa – egyébként nem teljes egészében – közölt, keltezetlen és aláírás nélküli, második forráshoz, annak utolsó négy soraként. Ez a második okirat az ispotályban eltartott öt szegény sorsú személy (alafások) és a remete (*Einsidler*) ellátásáról rendelkezik.⁵⁷ Mint említettük, keltezést nem tartalmaz, de a

⁴⁹ Magasság 29 cm, átmérő: 14 cm. Leltári szám: SOM-IP.73.23.1.

⁵⁰ Hosszúság: 38 cm, szélesség: 21 cm. Leltári szám: SOM-IP.73.26.1

⁵¹ A menza szélessége: 234 cm, magassága 96 cm, mélysége 62,5 cm.

⁵² Keszei Dénes: Régi és újabb történetek Nagycenk múltjából. [Nagycenk], [1991]. 70.

⁵³ Bartha Dénes: Hársak a kertépítészetben – A nagycenki hársfasor. In: Soproni Szemle 48 (1994/2). 194.

⁵⁴ A remetesség az 1780. évi jegyzőkönyvben Nagycenknl szerepel, de 1829-ben, 1832-ben és 1873/1875-ben már Hidegségnél tüntették fel.

⁵⁵ Paur Iván: A kiscenki remete. In: Századok 1883. A Magyar Történelmi Társulat 1883. évi aug. 22–27-iki vidéki kirándulása Sopron városába és Sopron vármegyébe. Szerk.: Szilágyi Sándor. Budapest, 1883. Függelék. 101–104.

⁵⁶ MOL, P623. II. kötet, 4. sz. Possessio Kis Cenk. 117 F Acta xenodochium concernentia. Folio 11–12.

⁵⁷ Uo. Folio 13–14.

nemzeti levéltár rendezése során a külföldre vezetett feljegyzésben 1773-ra datálták.

Paur nem tesz említést az alábbi forrásról, mely a Széchenyi nemzetségnek Hidegség községre vonatkozó iratai közt található.⁵⁸ A dokumentum 1773. szeptember 11-én kelt, német nyelven íródott és a remete eltartásáról rendelkezett. A jegyzék az uradalom részéről a remete megélhetéséhez biztosított élelmiszereket sorolja fel: marhahúst, szalonnát, lisztet, sót, zsírt, sajtot és bort. Külön kitér a böjti időszakban az előírt húsfogyasztási korlátozások miatt szükséges eltérő ellátásra. A kulcsárság szükség szerint utalt ki kenyeret, gyertyát, káposztát, répát és tűzifát.

Passirung

Vor dem Eremiten, welcher in Klein Wärtl wohnhaft, was denen allmonathlich zu verabfolgen komet als

Rind Fleisch altäglich	1/2 H ⁵⁹
speckh monathlich	2 H
Mehl	3 mäsl
Unterschiedliche zu gemäß in die Kuchel	2 mäsl
Saltz	2 H
Shof ⁶⁰ schmaltz	2 H
Käß	1 H
Altäglich in Wein	1/2 halb

Item an Brodt, Kertzen, Krauth, Ruben und Brenholtz d[a]ß Benötigte abfolgen wird auf der Beschliesserey.
Zur Fastens Zeit aber anstatt obbemelten 1/2 H Fleisch, und 2 H speckh, wird denen 2 H Shmaltz erfolget werden.
Kraft diesser Comission wird allobriges Benantes den Eremiten auf hohen Befehl S[eh]l^z Excell[enz] abgegeben werd[en]. Sigl[atun] K[lein] Zinkendorff

Sigl[atun] Czinkendorff d[en] 11ten 7[=Septem]^{br[is]} [1]773.

Susanna

Gräfin Szécsényi mp.

A győri egyházmegye 1773-as sematizmusában szerepel először cenki remete, Astion Liebig fráter személyében.⁶¹ 1775-ben Josephus Dröschel frátert említik,

⁵⁸ MOL, P623. II. kötet, 7. sz. Possessio Hidegség. 121 B Acta urbana, dimensionalia, oeconomica. Folio 49.

⁵⁹ A latin libra (font) rövidítése, értsd: Pfund.

⁶⁰ Értsd: Schaf.

⁶¹ Győri Egyházmegyei Könyvtár. Calendarium Diocesanum V[enerabilis] Cleri Jaurinensis (továbbiakban: Sematizmus) 1773. 97.

aki két évvel azelőtt még Dörfelben [ma: Dörfel, A.] remetéskedett.⁶² 1776 és 1778 között ismét Astion Liebig (Liebich) lakott a hársfasor végén.⁶³ A cenki remeték Remete Szent Pál regulája szerint, laikus testvérként (fráterként) éltek magányos életüket.

A környéken ebben az időben még Kópházán és Kövesden működött remetesség.

A remetelak mellett álló kápolna 1774-re készült el. Megáldását Zichy Ferenc győri püspök 1774. október 8-án engedélyezte.⁶⁴ A benedikálási engedély szerint a közkápolnát a remetesség számára Széchényi Antal özvegye, Barkóczy Zsuzsanna emeltette saját költségén. Kötelezettséget vállalt maga és minden örököse nevében az épület fenntartására, valamint arra, hogy minden szükséges dologgal ellátja azt.

Gottfried Edler von Rotenstein neves pozsonyi utazó feljegyzései szerint⁶⁵ a remetesség ajtaja fölött a következő szöveg állt: „Ich will sie führen in die Einöde, oder in die Einsamkeit des Gemüths und Herzens. Jerem. 12.” Ezzel kapcsolatban két megjegyzést kell tennünk. Az egyik az, hogy valójában Jeremiás próféta könyve 2. fejezetének 6. verséről van szó, másfelől pedig az említett szöveg nem ószövetségi idézet, hanem a Szentírás alapulvételével megfogalmazott jelmondat, applikáció (szabad idézet).⁶⁶ Az épület másik oldalán Rotenstein a következőt olvasta: „Allhier hab ich meine Ruhe”. A leírásból nem derül ki, hogy az idézett feliratokat a remetelakon vagy a remetekápolnán helyezték-e el. Rotenstein megemlítette még a liget kőpadjait és megjegyezte, hogy a terület „valóban kedves hely elmélkedésre”.

Az 1780. évi püspöki egyházlátogatás idején a remetét Günter (Guntherus) Simerlnek hívták, laikus volt, de egyedülálló. Mivel újonnan helyezték ide, Jugovits István nagycenki plébános (1768–1799) még nem ismerte, életmódjáról és erkölcsösségéről nem tudott felvilágosítást adni. A remete köteles volt minden nap a kastélykápolnában megjelenni és ministrálni. Az uradalomtól élelmet és ruhát kapott. Kastélybeli teendői miatt a plébániatemplom számára semmilyen hasznos szolgálatot nem tudott teljesíteni.⁶⁷

II. József 1782. január 26-án kiadott szekularizációs rendeletében feloszlatta a remetesség intézményét.⁶⁸ Valószínűleg Simerl volt az utolsó cenki remete, mert az ő neve szerepel az 1782. évi sematizmusban (Astion ekkor már Dörfelben

⁶² Sematizmus 1775. 103.

⁶³ Sematizmus 1776. 104., Sematizmus 1777. 131., Sematizmus 1778. 98.

⁶⁴ MOL, P623. 117 F Acta xenodochium concernentia. Folio 6.

⁶⁵ Rapaics Raymund: Magyar kertek. [Budapest], [1940]. 119.

⁶⁶ Jer 2.6 „Még csak azt sem mondták: Hol van az Úr, aki felhozott minket Egyiptom földjéről; aki átvezetett a sivatagon, a kietlen és pusztá földön, a szomjúság és a halál árnyékának földjén, amelyen senki sem jár, és ember sem lakik?” Katolikus Biblia. Szent István Társulat, 1996. Köszönöm Reisner Ferenc címzetes kanonok hegykői plébánosnak a bibliai hely azonosításában nyújtott segítségét.

⁶⁷ GyEL, PL Can. Vis. vol. 50. (Locsmándi alsó kerület, 1780.) 293., 305.

⁶⁸ Velladics Márta: A szerzetes rendek felszámolása II. József korában. In: Egyháztörténeti Szemle 2/1. szám (2001). <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/velladics.htm>

működött).⁶⁹ Csatkai Endre szerint a remeteség eltörlése után Simerl a kiscenki ispotályba vonult be felügyelőnek.⁷⁰ Egy korabeli okirat arról tanúskodik, hogy 1790 táján ismét remete lakta az eremitázzst.⁷¹ Az okirat a sárvár-felsővidéki uradalomnak a Sággy Dániel általi haszonbérleti időszakából való, és a remete éves szintű élelmezéséről rendelkezik.

Kiss czenki eremitoriumb[an] lakó remethének egész esztendőbeli konyha
intertentiója:

1 ^o	36 pint liszt, a d[énár] 16	f[orint] 5 d[énár] 40	
2 ^o	24 pint lencse vagy borsó, a xr [=krajcár] 8	f 3	d 20
3 ^o	28 H ki fűzött vaj, a d 23	f 6	d 44
4 ^o	24 H sóó, a d 4 ½	f 1	d 8
5 ^o	12 H sajt, a xr 5	f 1	d -
6 ^o	Minden huss evő napra ½ H tehén huss és így egész esztendőre 96 ½ H, a d 6		
		f 5	d 79
7 ^o	72 darab officier kenyér, a xr 6	f 7	d 20
8 ^o	6 akó bor helett kész pénz	f 18	d -
9 ^o	6 öll tűzre való fa, a f 2	f 12	d -
	Sum[m]ja	f 60	d 11

Más kézírással:

Ezen kívül a ruhája, a mint mondgya a kasznár, bele tellik esztendőnként 20 f[orin]tokb[a].

Gróf Széchényi Ferenc kézírásával:

Requiráltatik Sággyi ur, hogy ezen sum[m]át az említett remetének, az arandá (!) sum[m]ábul, számomra füzesse ad inputa[t]ione. Széchényi

A remetekápolna berendezését a már említett, a cenki kastélyról 1793-ban készült, német nyelvű összeírás ismerteti.⁷² Az inventárium ugyanis kiterjedt a hárfasor északi végén álló hajdani remeteségre is. Az összeírók a remetelakban áttört, kecskelábú karosszékeket, asztalokat, bőrpárnákkal ellátott szofát és egy kis írópultot találtak. Az erdőben négy kőkanapé és egy árnyékszék helyezkedett el.⁷³ A kápolna vörösre festett tornyában harang lógott, amit harangkötél segítségével lehetett megszólaltatni. Az oltáron fából készült, ülő Krisztus-szobor állt, fején töviskoszorúval (Ecce homo). Az oltárt zöld színű vászonterítő fedte. A

⁶⁹ Sematizmus 1782. 71.

⁷⁰ Csatkai Endre: Régi soproni házak, régi soproni családok. Sopron, 1936. 64.

⁷¹ MOL, P623. II. kötet, 1. sz. Dominium Sárvári Felső vidék in concreto. 112 O Acta contractum arendatitium inter C[omitem] Franciscum Széchényi et Danielem Sággy arendatorem... initum et processus inde enatos concernentia. Folio 190.

⁷² MOL, P623. 117 C Acta urbarialia, oeconomica et colonos concernentia. Folio 235–236.

⁷³ Napjainkban az erdőben két kőpad található, kettő pedig a hársfasornak a kastély felőli végén áll. Elképzelhető, hogy így kell érteni a négy darabot.

szenteltvíztartó vörösrézből készült, a csengettyű sárgarézből. A berendezéshez hozzátartozott két aranyozott falikar és három aranyozott keretű kánontábla. A kápolna két ablakát drótból készült rács fedte, ajtajának két szárnya volt.

In der Klein-Zinckendorffer Eremitage

Im kleinen Lust Wald

Steinerne Canapé
Schildte Hauß artige Retirade

In der Filagaré

Durchgebrochene holzerne Sessel mit Geiß Fuß
Spiel Tischl vom weichen Holtz
Detto vom harten Holtz
Sopha
Drauf schwarz lederne lange Bölster
D[jett]^o schwarz lederne kleinere Bölster
D[jett]^o schwarz lederne voll-Bölster, 2 schlechte
Kleines Schreib-Polt vom weichen Holtz ohne Schluß
Versperte Thüren auf 2 Flügel
Taffel Fenster auf doppelte Flügel und doppelte Fenster-Laden
Uhr Blatt

In der Capelle

Glocke im rothen Thurm sammt Seil
Sitzende Christus Statue auf dem Altar mit einer dornen Crone
Vergoldete Wandleichter, einer ist abgebrochen
Canon-Taffel mit vergoldeter Raum
Altar Convert-Decken von grüner Leinwand
Altar Bolster von Türkischen Teppich
Altar Tücher
Messingenes Meß-Glöckl
Ovale blechernes Schüssel
Kupferner Weich Brun Kessel
Weich Brun Wadl
Vor der 2 Fenster drathene Gatter
Thür mit 2 Flügel

A remetelakot a 19. század elején már egy, az uradalom alkalmazásában álló személy lakta, akinek meghatározott feladatai voltak. Széchényi Ferenc 1804-ben adta ki utasítását Kocsy nevű strázsamesterének a cenki kastélyban teendőkről.

Az instrukció 6. pontja így rendelkezett: „Az ország utyán tul levő ló here kertet, ugy az Eremitás erdejét és attul fogva egész le a Fertőig szolgállo utakat mind ugyan abban az Eremitásban lakó paraszt tartozik tisztán tartani.”⁷⁴ A cenki számtartónak adott utasítás szerint még 1823-ban is parasztember lakott az épületben.⁷⁵ A győri egyházmegyei sematizmusokban először 1814-ben jelenik meg a vadászház (*domus venatoris*) Hidegség plébánia filiájaként. Ekkor 5 katolikus személy lakta.⁷⁶

Az 1829-es *canonica visitatio* szerint a kápolnát Krisztus kínszenvedésének tiszteletére nevezték el (*Dedicata est honoribus Sanctissimae Passionis D[omini] Nostri*). Valószínűleg már megépítésétől kezdve ez volt a titulusa, hisz említettük, az oltáron a tövissel megkoronázott Krisztus szobra foglalt helyet. A hidegségi plébániához tartozó kápolna ekkor üresen állt, mellette a hajdani remetelak vadászházként működött.⁷⁷ Az 1832-ben felvett egyházlátogatási jegyzőkönyvből megtudjuk, hogy az uradalom nemrégiben renováltatta a kápolnát, de szentmisét továbbra sem tartottak benne.⁷⁸ Legkésőbb 1870-re változás történt, az oltárral és portatílével felszerelt kápolnát ismét szakrális célokra használták: a keresztjáró héten szentmisét tartottak falai között.⁷⁹ 1872-ben gróf Széchenyi Béla alaposan felújította az épületet. A misézés azonban ismét megszűnt, miután a kegyúr feleségét, Erdődy Hanna grófnőt a kápolna közelében temették el (1872).⁸⁰ Paur Iván szerint a jó karban tartott kápolna még 1883-ban is „látogatott imahely [volt] a mezei munkát végzett nép részéről”.⁸¹

Hidegség 1856. évi kataszteri térképén (2. kép)⁸² jól látható a keleti fasor északi (Fertő felőli) végén, annak keleti oldalán emelkedő remetekápolna. A kápolnától nem messze, déli irányban helyezkedett el a téglalap alaprajzú vadászház. A ház végében, észak felé egy kis melléképület figyelhető meg. Ha egészen precíznek akarunk lenni, akkor azt kell mondanunk, hogy a remeteség tulajdonképpen nem a hársfasor végén, hanem annak a végétől induló, szűkebb kettős fasor végén állt. A hársfasor és az utóbb említett fasor középvonala egybeesett. A térkép alapján

⁷⁴ MOL, P623. 117 C Acta urbarialia, oeconomica et colonos concernentia. Folio 118–125. Idézett rész: folio 122.

⁷⁵ GyMSMSL, XII. 17. 7. doboz. Zinkendorfer Schloß Rechnungführers Instruction. A külteten: Instruction des Zinkendorfer Schloß-Rechnungführers. 5. b) pont.

⁷⁶ Sematizmus 1814. 88.

⁷⁷ GyEL, PL Can. Vis. vol. 73. (Széplaki esperesi kerület, 1829.) 120.

⁷⁸ GyEL, PL Can. Vis. vol. 38/7. (Széplaki esperesi kerület, Hidegség, 1832.) 8.

⁷⁹ Keresztjáró napoknak (*dies rogationum*) az áldozócütörtök előtti hétfőt, keddet és szerdát nevezik. GyEL, PL Templom- és plébánialeltárak. A hidegségi plébániatemplom leltára, 1870.

⁸⁰ GyEL, PL Can. Vis. 39. cím. Széplaki esperesi kerület. Hidegség. 4.

⁸¹ Paur Iván: A kisczenki remete. In: Századok 1883. A Magyar Történelmi Társulat 1883. évi aug. 22–27-iki vidéki kirándulása Sopron városába és Sopron vármegyébe. Szerk.: Szilágyi Sándor. Budapest, 1883. Függelék. 103.

⁸² MOL, S 78. Kataszteri térképek. Sopron vármegye, Hidegség, 5. sz. térképlap. Andrae-Klein. W. C. XXIV. 30. Section. ag. A kataszteri térképek digitális változatban is hozzáférhető. Georeferált Vármegyei Kataszteri Térképek. Győr, Moson, Sopron (1856-1857) 1:2880 georeferált. DVD, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2009.

az is egyértelmű, hogy tévesek azok a megállapítások, miszerint Széchenyi Bélának és nejének, Erdődy Hannának a síremlékét a remeteség helyére építették fel (3. kép).⁸³

2. kép. A remetekápolna és környezete Hidegség kataszteri térképén, 1856

3. kép. A remetekápolna alaprajzának rávetítése egy mai térképre (Készítette: Kiss Melinda)

Örsi Károly közléséből ismerjük a remetelak 1760–1770 körül készített alaprajzát és homlokzati nézetét.⁸⁴ A tervező egy szabályos hatszög alaprajzú, pagoda-szerű épületet rajzolt a papírra, egyik helységébe a „*Capeln*” német szót írta. Amíg nem épült meg a remetekápolna, ez a belső kápolna szolgálhatott szakrális térként a remete számára. Történeti források alapján nem állapítható meg, hogy végül ebben a formában került-e kivitelezésre az épület. Az említett kataszteri térképen már téglalap alaprajzú építmény került rögzítésre. Elképzelhető, hogy a hatszög alaprajzú remetelakot valamikor a 18–19. század fordulóján lebontották és helyére négyszög alapú vadászházat emeltek.

⁸³ Pl. Rapaics Raymund: Magyar kertek. [Budapest], [1940] 120. A síremlék az osztrák Karl Kundmann (1838–1919) munkája 1878-ból. Deutsche Biographie (<http://www.deutsche-biographie.de/sfz47020.html>).

⁸⁴ Örsi Károly: Győr-Sopron megyei történeti kertek és az első, történeti kertekkel foglalkozó nemzetközi kollokvium. In: Magyar Műemlékvédelem 1973–1974. 293., 296. Véltetően a Széchenyi család tervtárából származik. MOL T 21 A Széchenyi család levéltárának tervrajzai.

A rokokó stílusú kápolnát 1902-ben bontották le.⁸⁵ 1900 körül fénykép készült az épületről, amit a plébániatemplom sekrestyéjében őriztek (4. kép).⁸⁶ Ezt a fotót tette közzé Csatkai műemléki topográfiájának első, 1953-as kiadásában.⁸⁷ Az épület lebontásakor a szenvedő Krisztus fából készült, életnagyságú szobrát a kegyúr 1903-ban a cenki templomba vitette. Jelenleg is ott található, a jobboldali mellékoltár mellett.⁸⁸ A homlokzat kettőskeresztjét és a kápolna bejárati vasrácsát a nagyecenki plébánián őrzik.⁸⁹ Az egykori remetelakból kialakított, azóta átépített és kibővített vadászház ma is áll.

4. kép. A remetekápolna, 1900 körül. Soproni Múzeum, Történeti Fényképtár, Csatkai-hagyaték

⁸⁵ Keszei Dénes: Nagycenk múltja és jelene. [Sopron], 1983. 54. Az 1901. évi győri egyházmegyei sematizmusban még szerepel („Cap[ella] Passion[is] Dom[ini]”, 95.), az 1903-asban (95.) már nem.

⁸⁶ GyEL, PL Templom- és plébánialeltárak. A nagyecenki plébánia leltára, 1940.

⁸⁷ Csatkai Endre – Dercsényi Dezső: Sopron és környéke műemlékei. Budapest, 1953¹. 458.

⁸⁸ A szoborról: Csatkai Endre: Sopron környékének műemlékei. Sopron, 1932. 40. Csatkai Endre – Dercsényi Dezső: Sopron és környéke műemlékei. Budapest, 1956². 560. (fényképpel). Csatkai a szobrot a 18. század első felére datálta.

⁸⁹ Horváth Rezső (Nagyecenk) közlése alapján. A kereszt magassága: 116 cm, szélessége 51,5 és 38,8 cm. A kétszárnyú vasrácsos ajtó 224 cm magas, teljes szélessége 134 cm.

A síremléktől nem messze, északnyugati irányban egy különös kőszobor bújjik meg az erdőben (5. kép).⁹⁰ Az említett kataszteri térkép – Boz külterületén – feltüntette.⁹¹ Csatkai Endre 1932-es munkájában nem szerepelt, de szerzői példányának végén, kézzel írt kiegészítései azt bizonyítják, hogy később mégis tudomást szerzett róla: „Hidegség. A Széchenyi síremlék közelében, ívelt talapzata igen jó, de kissé már töredékes Sz[en]t Mihály szobor. 1750 körül”.⁹² Ennek ellenére műemléki topográfiájába nem került be. A szobor a remeteség idejéből származhat, Szent Mihály arkangyalt ábrázolja, amint legyőzi a sátánt.⁹³ Elhagyatott fekvése miatt a feledés homályába merült. Napjainkban romos állapotban állít mementót az itteni remeteség letűnt korszakának.

⁹⁰ A szoborra Huiber Edit (Soproni Múzeum) és Horváth Rezső (Nagycenk) hívta fel a figyelmemet. Köszönet érte.

⁹¹ MOL, S 78 Kataszteri térképek. Sopron vármegye, Boz, 7. sz. térképlap. Holling. W. C. XXIV. 30. Section. ag.

⁹² Csatkai Endre: Sopron környékének műemlékei. Sopron, 1932. Szerzői példány. Soproni Múzeum Könyvtára. 11525 Cs.2255.

⁹³ Fodor Pál hidegségi plébános (1926–1946) a Kiserdőben Szent György-szobrot említ. A hidegségi plébánia iratai. Fodor Pál: Hidegség gazdasági, családi és egyházi története. Kézirat. Hidegség, 1943. 323.